

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Юридичний факультет

Кафедра адміністративного права та судочинства

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КУРСОВА РОБОТА

**З дисципліни: «Актуальні питання адміністративного права та
процесу»**

**на тему: «Розгляд справ про адміністративні правопорушення в
умовах воєнного часу»**

Підготувала:
студентка групи ПРм-13
спеціальність 081 «Право»
Біловус Діана Володимирівна

Керівник:
д.ю.н., проф.
Кравчук Мар'яна Юріївна

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії: _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

Тернопіль 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Особливості розгляду справ про адміністративні правопорушення в умовах воєнного стану.....	6
1.1. Нормативно-правові особливості провадження у справах про адміністративні правопорушення під час воєнного стану.....	6
1.2. Процесуальні зміни та специфіка діяльності уповноважених органів у період воєнного стану.....	8
РОЗДІЛ 2. Вплив воєнного стану на адміністративно-деліктне законодавство України.....	11
2.1. Спрощені процедури розгляду справ в умовах обмеженого функціонування судової системи.....	11
2.2. Забезпечення прав і гарантій осіб, притягнутих до адміністративної відповідальності під час воєнного стану.....	13
2.3. Практика розгляду типових адміністративних правопорушень у період воєнного часу (наприклад, порушення комендантської години, незаконне переміщення, порушення правил мобілізації).....	15
РОЗДІЛ 3. Проблеми та шляхи удосконалення розгляду справ про адміністративні правопорушення в умовах воєнного стану.....	17
3.1. Прогалини законодавчого регулювання.....	17
3.2. Роль правоохоронних органів у забезпеченні правопорядку під час війни.....	19
3.3. Напрями вдосконалення правового механізму та судової практики.....	22
ВИСНОВКИ.....	25
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	28

ВСТУП

Сучасна правова система України перебуває під значним тиском зовнішніх і внутрішніх викликів, пов'язаних із повномасштабною збройною агресією Російської Федерації. У зв'язку з цим 24 лютого 2022 року в країні було запроваджено воєнний стан, що зумовило необхідність адаптації всіх державних інституцій, включно з правоохоронними та юрисдикційними органами, до нових умов функціонування. У центрі уваги опинилися питання оперативного реагування на порушення правопорядку, ефективного застосування адміністративних санкцій, а також забезпечення законності й дотримання прав громадян навіть у надзвичайних умовах.

Особливої актуальності набуває інститут адміністративної відповідальності, який за своєю природою є гнучким інструментом публічно-правового впливу. Розгляд справ про адміністративні правопорушення в умовах воєнного часу має низку специфічних ознак: по-перше, суттєво змінюється перелік адміністративних проступків, на які звертається першочергова увага (зокрема порушення комендантської години, правил воєнного обліку, обмежень пересування тощо); по-друге, впроваджуються нові процедури або змінюються строки провадження; по-третє, виникають труднощі в реалізації права на захист, доступу до правосуддя, а також у здійсненні об'єктивного розгляду справ у зоні бойових дій. **Метою даної курсової роботи** є дослідження нормативно-правового регулювання, практики та особливостей розгляду справ про адміністративні правопорушення в умовах воєнного стану. У роботі розглядаються зміни в законодавстві, зокрема в Кодексі України про адміністративні правопорушення, аналізуються дії суб'єктів владних повноважень, судова практика, а також піднімається питання дотримання конституційних прав і свобод в умовах обмежень, що запроваджуються воєнним станом.

Актуальність теми визначається необхідністю комплексного осмислення правових механізмів, які забезпечують публічну безпеку в умовах війни, та

одночасного дотримання принципів верховенства права і прав людини. Результати дослідження можуть мати практичне значення для працівників правоохоронних органів, суддів, юристів, а також студентів юридичних факультетів.

В умовах збройного конфлікту система адміністративного провадження в Україні стикається з низкою викликів, які не лише ускладнюють процес розгляду справ про адміністративні правопорушення, але й створюють ризики для реалізації базових прав і свобод громадян. Досвід останніх років вказує на потребу не просто пристосування чинного законодавства до воєнних умов, а на глибше — системне оновлення адміністративного права з урахуванням нової реальності.

Ще однією проблемою залишається формальний підхід до процесу розгляду справ: автоматизоване або спрощене провадження часто перетворюється на процедуру винесення стягнення без дотримання прав особи на участь, захист і апеляцію. Такий підхід знижує довіру до правової системи, особливо серед тих, хто постраждав від бойових дій або був переміщений зі своєї домівки. Впровадження мінімальних процесуальних гарантій навіть у спрощених формах розгляду — таких як обов'язкове інформування особи, надання можливості онлайн-висловлення позиції, застосування презумпції невинуватості — має стати пріоритетом державної політики у сфері адміністративної юстиції. Відсутність гнучкого механізму поновлення пропущених процесуальних строків. У багатьох випадках особа не має змоги звернутися до суду у встановлений строк, наприклад, через відсутність доступу до електронних сервісів, перебування в тимчасово окупованій території, евакуацію або хворобу. КУпАП наразі містить лише загальні положення про відновлення строків (ст. 38, ст. 289), але не враховує специфіки воєнного стану, тому необхідно чітко закріпити положення про автоматичне або спрощене відновлення строків у таких випадках [1,11].

Крім того, залишається відкритим питання перегляду справ, розглянутих у період воєнного стану після його завершення. У багатьох випадках особи були

притягнуті до адміністративної відповідальності за правилами, що діяли в умовах надзвичайного правового режиму. Після стабілізації ситуації держава має оцінити, наскільки ці рішення були справедливими, й ініціювати механізм перегляду або навіть скасування постанов, які були прийняті з порушенням прав особи. Такий механізм міг би функціонувати за зразком інституту реабілітації або амністії — з урахуванням не лише формальних порушень, а й загального стану справедливості.

Структура роботи виглядає наступним чином: вступ, три розділи, що вміщують в собі вісім підрозділів, висновок та список використаних джерел. Обсяг роботи становить 30 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

1.1. Нормативно-правові особливості провадження у справах про адміністративні правопорушення під час воєнного стану

Запровадження воєнного стану в Україні відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» істотно вплинуло на функціонування органів державної влади, зокрема — на порядок розгляду справ про адміністративні правопорушення. Обмеження прав і свобод, запровадження комендантської години, режиму посиленого контролю, особливих умов пересування осіб і транспорту, мобілізаційні заходи — усе це зумовлює появу нових форм адміністративних правопорушень, а також вимагає адаптації правозастосовної практики до умов воєнного часу [2].

Насамперед, зміни стосуються самого предмету адміністративної юрисдикції. В умовах воєнного стану до категорії актуальних адміністративних правопорушень додаються порушення, безпосередньо пов'язані з обмежувальними заходами: недотримання вимог комендантської години, порушення правил переміщення транспорту та осіб, втручання в діяльність військових адміністрацій, порушення порядку мобілізації, відмова від виконання громадських обов'язків тощо. Усі ці порушення кваліфікуються за чинними або спеціально прийнятими на час воєнного стану нормами адміністративного законодавства, що потребує від органів влади гнучкості та оперативності у правозастосуванні. Особливості розгляду таких справ полягають у декількох ключових моментах. По-перше, в умовах обмеженого функціонування судової системи (зокрема, в регіонах, наближених до зон бойових дій) значно зростає роль органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, які мають повноваження розглядати справи про адміністративні правопорушення згідно з главами 17–19 КУпАП. Часто вони здійснюють розгляд справ за спрощеною процедурою, з мінімальною участю правопорушника або дистанційно, що, у свою чергу, породжує ризики порушення принципу змагальності сторін і

гарантій права на захист. По-друге, актуальним стає питання забезпечення реалізації процесуальних прав особи, яка притягується до адміністративної відповідальності. Незважаючи на воєнний стан, КУпАП не втрачає чинності, і тому базові принципи адміністративного провадження — законність, об'єктивність, неупередженість, право особи на ознайомлення з матеріалами справи, подання пояснень, залучення адвоката — мають дотримуватись. Проте на практиці виникають ситуації, коли особа фізично не може скористатися правом на захист через обмеження пересування або перебування в тимчасово окупованих територіях, що ставить перед державою складне завдання забезпечення балансу між інтересами безпеки та захисту прав людини [1]. Окремо слід згадати про випадки, коли адміністративні правопорушення межують або перетинаються з кримінально караними діяннями — наприклад, у випадках умисного перешкоджання діяльності Збройних Сил України або допомоги державі-агресору [14, с. 134]. У таких ситуаціях виникає складність кваліфікації діяння: слідчі та суди повинні чітко відокремлювати, де закінчується адміністративна відповідальність і починається кримінальна, особливо якщо дії особи були вчинені в умовах воєнної нестабільності.

Судова практика останніх років свідчить про адаптацію правозастосування до реалій війни. Наприклад, збільшилась кількість справ за статтею 210-1 КУпАП (порушення вимог режиму воєнного стану), а також посилився контроль за виконанням постанов про накладення адміністративних стягнень. Органи Національної поліції, військові адміністрації та прикордонна служба активно залучаються до виявлення правопорушень, проведення перевірок, складання протоколів, і навіть ініціюють зміни до місцевих нормативних актів, що регулюють порядок руху чи обмеження торгівлі в прифронтових районах. У контексті воєнного стану зростає значення превентивної функції адміністративного провадження. Не лише покарання, а саме оперативне реагування на порушення, публічне висвітлення фактів притягнення до відповідальності, роз'яснювальна робота з населенням є тими інструментами, які сприяють дотриманню правопорядку в умовах надзвичайної ситуації. Водночас

значним викликом є правова невизначеність у деяких аспектах. Зокрема, залишається відкритим питання щодо перегляду строків давності, порядку оскарження постанов у разі відсутності доступу до суду, а також щодо механізмів відновлення провадження після повернення територій під контроль України. Ці проблеми вимагають не лише нормативного, а й практичного вирішення, з урахуванням досвіду міжнародного права і стандартів прав людини в умовах збройного конфлікту [1].

Таким чином, розгляд справ про адміністративні правопорушення в умовах воєнного стану відзначається підвищеною динамікою, складністю процедурних питань та необхідністю гнучкого і обґрунтованого підходу з боку органів публічної влади. У центрі має залишатися принцип верховенства права, що дозволяє забезпечити справедливість навіть у критичних умовах для держави і суспільства.

1.2. Процесуальні зміни та специфіка діяльності уповноважених органів у період воєнного стану

Запровадження воєнного стану відповідно до Указу Президента України від 24 лютого 2022 року №64/2022 та наступних рішень Верховної Ради стало юридичною та політичною передумовою для змін у всіх сферах публічного управління, зокрема й у сфері адміністративного деліктного права. Ці зміни не стільки стосуються формальної трансформації Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП), скільки проявляються у введенні нових режимів правового регулювання, тимчасових обмежень і запровадженні спеціальних адміністративних процедур. Насамперед, адміністративне право почало реагувати на нові види суспільно небезпечної поведінки, які до початку широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації не мали широкого поширення, а тому були або недостатньо врегульовані, або зовсім відсутні в правовому полі. Серед таких — порушення комендантської години, режиму світломаскування, порядку використання дронів, незаконне фотографування

військових об'єктів, зняття позицій ЗСУ, самовільне залишення місця мобілізації, поширення інформації про переміщення техніки тощо [2]. Частина цих правопорушень отримала адміністративну природу, інша частина — кримінальну, але важливим є сам факт розширення сфери адміністративної відповідальності у зв'язку з новими викликами. Із цією метою до КУпАП були внесені зміни, а також прийнято низку підзаконних актів, які тимчасово регламентують обмеження, пов'язані з правовим режимом воєнного стану. Зокрема, у 2022 році Кодекс доповнено статтею 210-1, яка встановлює адміністративну відповідальність за порушення вимог режиму воєнного стану. Ця норма є новелою, яка прямо закріплює обов'язок громадян дотримуватись установлених обмежень у період воєнного стану, передбачаючи за їх порушення штрафні санкції. Згідно зі статтею 210-1 КУпАП, такі порушення тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від 1700 до 3400 гривень, а на посадових осіб — від 3400 до 5100 гривень. Повторне порушення або порушення в умовах надзвичайної небезпеки можуть спричинити більш серйозні наслідки [1].

У той же час, слід зазначити, що загальні засади адміністративної відповідальності, викладені в розділі II КУпАП, залишаються незмінними: відповідальність має наставати лише за наявності складу правопорушення, винної поведінки та у порядку, передбаченому законом. Тобто навіть в умовах воєнного стану держава формально зобов'язана дотримуватись верховенства права, правової визначеності, презумпції невинуватості та забезпечення процесуальних гарантій. Однак на практиці наявні певні труднощі із дотриманням цих принципів. Через динамічність ситуації на фронті, швидкість зміни умов, розмитість формулювань у підзаконних актах виникає ризик неоднозначного трактування норм права, особливо у випадках, коли особа не була належним чином поінформована про встановлені обмеження або коли санкції застосовуються за дії, які раніше не вважались правопорушеннями. Таким чином, виникає необхідність постійного оновлення адміністративного законодавства з урахуванням як воєнної ситуації, так і вимог правової держави [8, с. 58].

Підсумовуючи, можна стверджувати, що вплив воєнного стану на адміністративно-деліктне законодавство України проявляється у розширенні предмета правового регулювання, введенні нових складів правопорушень, а також зміні процедурних правил. При цьому важливою проблемою залишається забезпечення стабільності й передбачуваності правових норм, що прямо впливає на правову безпеку громадян в умовах надзвичайної ситуації.

РОЗДІЛ 2. ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

2.1. Спрощені процедури розгляду справ в умовах обмеженого функціонування судової системи

Воєнний стан, що діє в Україні з 24 лютого 2022 року, суттєво змінив не лише зміст адміністративного законодавства, а й процесуальні механізми його реалізації. Однією з головних проблем, яка постала перед правозастосовною системою, стала обмежена доступність судового захисту у зв'язку з евакуацією судів, пошкодженням інфраструктури, ризиками для життя суддів та учасників процесу, а також окупацією частини територій. У таких умовах держава змушена була вдатися до спрощення процедур адміністративного провадження, делегування частини функцій позасудовим органам, а також розширення повноважень військових адміністрацій. В умовах обмеженого доступу до правосуддя розгляд справ про адміністративні правопорушення дедалі частіше здійснюється органами виконавчої влади та посадовими особами, наділеними відповідними повноваженнями згідно з главою 17 КУпАП [6]. Зокрема, йдеться про органи Національної поліції, Державної прикордонної служби, Державної служби України з надзвичайних ситуацій, органи місцевого самоврядування, а також посадових осіб військових адміністрацій, які отримали повноваження на час дії особливого правового режиму. У багатьох випадках саме ці органи стали головними суб'єктами у процесі притягнення осіб до адміністративної відповідальності. У зв'язку з цим зросла частота застосування письмового провадження, коли справа розглядається без обов'язкового залучення особи, яка притягується до відповідальності. За нормальних умов така форма є винятком, що застосовується лише за відсутності необхідності в додатковому з'ясуванні обставин справи або коли правопорушник визнає свою вину. В умовах війни ж ця практика стала майже звичною. Часто протоколи про адміністративні правопорушення складаються без присутності особи, з використанням даних відео-фіксації, рапортів, інформації з камер спостереження чи повідомлень

очевидців. За таких обставин особа дізнається про накладене стягнення вже постфактум, що ускладнює реалізацію її права на захист [9].

Ще одним важливим аспектом є дистанційний розгляд справ, який у мирний час лише починав впроваджуватись, а під час воєнного стану став однією з головних форм адміністративного процесу. Багато органів влади проводять засідання онлайн — через відеозв'язок або навіть листування, що формально забезпечує мінімальний процесуальний контроль, але фактично може знижувати якість правозастосування [15]. Зокрема, виникає проблема з підтвердженням особи, забезпеченням її участі, перевіркою добровільності наданих пояснень.

Також слід звернути увагу на те, що процесуальні строки в багатьох випадках не дотримуються або подовжуються фактично без офіційного рішення, що пов'язано як з об'єктивними труднощами (зміна місця перебування осіб, неможливість повідомлення), так і з надмірним навантаженням на органи, які продовжують функціонувати. Стаття 38 КУпАП, яка встановлює строки накладення адміністративного стягнення, формально залишається чинною, однак в умовах війни часто порушується без належного юридичного обґрунтування. Разом з тим спрощення провадження дозволило забезпечити безперервність адміністративної юрисдикції — тобто, навіть у надзвичайних умовах держава продовжує виконувати контрольну, охоронну та попереджувальну функцію. Таке рішення, з одного боку, є обґрунтованим з точки зору підтримання правопорядку, однак водночас вимагає постійного моніторингу на предмет відповідності принципам справедливого розгляду. Важливим правовим викликом є забезпечення можливості оскарження постанов про адміністративне стягнення. Хоча статті 287–289 КУпАП передбачають процедуру перегляду постанови у вищому органі або суді, в умовах воєнного стану ця можливість може бути формальною через закриття судів, втрату документів, порушення комунікації або навіть незнання особою про прийняте рішення [6].

Таким чином, спрощення процедур розгляду адміністративних справ під час воєнного стану дозволяє забезпечити ефективність державного реагування

на правопорушення, проте створює ризики порушення фундаментальних прав особи. Це вимагає пошуку балансу між ефективністю адміністративного реагування та дотриманням принципів верховенства права, що має стати предметом подальших законодавчих змін та практичного вдосконалення.

2.2. Забезпечення прав і гарантій осіб, притягнутих до адміністративної відповідальності під час воєнного стану

Незважаючи на специфіку правового режиму воєнного стану, правова система України продовжує ґрунтуватися на принципах верховенства права, пріоритету прав і свобод людини, а також правової визначеності. Зокрема, це стосується і процедур адміністративного провадження. Основні гарантії особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, закріплені в статті 268 КУпАП, і зберігають чинність навіть в умовах надзвичайного правового режиму. Однак воєнні дії значно ускладнюють їх реалізацію на практиці, що породжує серйозні правозахисні виклики [18, с. 54]. Згідно з положеннями КУпАП, особа, щодо якої ведеться провадження у справі про адміністративне правопорушення, має право: знати, у чому вона обвинувачується; давати пояснення, подавати докази, заявляти клопотання; користуватися юридичною допомогою адвоката або іншого представника; виступати рідною мовою та користуватись послугами перекладача; оскаржувати постанову у справі [8, с. 95].

В умовах воєнного стану реалізація навіть базових прав стає складною або й неможливою. Наприклад, через відсутність стабільного зв'язку, фізичну недоступність до органів влади або евакуацію, особа може не бути належно повідомлена про початок провадження, не мати змоги ознайомитися з матеріалами справи, надати пояснення чи залучити захисника. Часто протоколи складаються без участі правопорушника, а рішення приймаються без надання йому реальної можливості реалізувати своє право на захист. Ще однією поширеною проблемою є відсутність доступу до професійної правової допомоги. В умовах обмеженого пересування, нестачі адвокатів у прифронтових регіонах

або окупованих територіях, неможливо гарантувати реальну можливість користування послугами захисника. Зважаючи на це, в деяких випадках рішення приймаються на підставі односторонньої інформації органу, що склав протокол, без належного процесуального балансу.

Важливим аспектом є право особи на апеляційний перегляд постанови у справі про адміністративне правопорушення. Проте через закриття частини судів, проблеми з пересиланням документів, а також обмежений доступ до електронних сервісів судової влади (особливо в селах чи окупованих містах), оскарження рішень фактично унеможлиблюється або є надмірно ускладненим. Як наслідок, особа часто позбавлена не лише можливості захистити себе, а й навіть дізнатися про факт накладення стягнення. У той же час, навіть за наявності обмежень, Конституція України та міжнародні договори, ратифіковані Україною (зокрема, Європейська конвенція з прав людини), встановлюють межі допустимого обмеження прав в умовах надзвичайних ситуацій. Стаття 64 Конституції України передбачає, що окремі права можуть бути обмежені під час воєнного стану, однак такі обмеження мають бути пропорційними, необхідними та не повинні суперечити суті основоположних прав. З огляду на це, особливо важливою є роль правозахисних інститутів: Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, системи безоплатної правової допомоги, правозахисних громадських організацій [5]. Саме ці інституції мають активно реагувати на випадки зловживання повноваженнями, недотримання гарантій захисту, забезпечувати інформаційну підтримку населення, а також вимагати перегляду незаконних рішень або скасування адміністративних стягнень, накладених із порушенням процедур.

Хоч воєнний стан обмежує реалізацію деяких процесуальних прав, збереження ключових гарантій для осіб, які притягаються до адміністративної відповідальності, є критично важливим для підтримання легітимності влади та забезпечення справедливості. Адміністративне провадження має залишатися не лише інструментом контролю, а й засобом захисту прав особи — навіть у надзвичайних умовах.

2.3. Практика розгляду типових адміністративних правопорушень у період воєнного часу (наприклад, порушення комендантської години, незаконне переміщення, порушення правил мобілізації)

У період воєнного часу система адміністративного правосуддя стикається з новими типами правопорушень, які мають специфічні ознаки через особливості правового режиму війни. Зазначені порушення часто пов'язані з надзвичайними заходами безпеки та обмеженнями, введеними для захисту державної безпеки, збереження громадського порядку та виконання мобілізаційних заходів. Однак практика розгляду таких справ, з одного боку, вимагає жорсткого реагування на порушення, а з іншого — не повинна порушувати основоположні права громадян, навіть у надзвичайних умовах.

1. Порушення комендантської години є одним з найбільш поширених адміністративних правопорушень, з якими органи правопорядку стикаються під час воєнного стану. У ситуації, коли країна знаходиться в стані війни, введення комендантської години є важливим заходом для забезпечення безпеки населення та контролю над пересуванням осіб на території [7]. Комендантська година обмежує рух громадян у певний час доби, зазвичай вночі, і має на меті запобігти диверсіям, ворожим нападам, а також зберегти порядок на вулицях. Згідно з постановами, прийнятими військовими адміністраціями, на порушників комендантської години накладаються адміністративні штрафи. Як правило, це стосується громадян, які перебувають на вулиці в заборонений час без відповідних дозвільних документів, таких як пропуски чи інші дозволи, що надаються органами влади. Однак розгляд таких справ часто стикається з проблемами правової невизначеності та нерівномірним застосуванням санкцій на різних територіях. Часто на місцевому рівні є різні правила щодо комендантської години, і порушення цього можуть трактуватися по-різному в залежності від місцевих умов і рівня загрози. Такі обставини призводять до правової невизначеності для громадян і, як наслідок, до суперечливих рішень, що стосуються порушень цієї норми.

2. Ще одне поширене адміністративне правопорушення в умовах воєнного часу — це незаконне переміщення осіб або вантажів. Військові адміністрації, для забезпечення національної безпеки, вводять обмеження на переміщення людей та товарів через контрольні пункти, блокпости, а також з метою запобігання контрабанді або вивезенню стратегічно важливих ресурсів. Особливо це стосується територій, наближених до зони бойових дій або на яких ведуться бойові дії. Як правило, такі правопорушення кваліфікуються як порушення правил переміщення через кордон, незаконний перетин блокпостів, порушення митного контролю або ж недотримання обмежень, пов'язаних із переміщенням товарів, які можуть бути використані для ведення бойових дій. Часто при розгляді таких справ виникає проблема з точним визначенням складу правопорушення [22, с. 43]. Наприклад, особа, яка намагається покинути територію, яка є під контролем військових сил, може бути притягнута до відповідальності за порушення обмежень на переміщення осіб, навіть якщо вона не мала злочинного умислу. Зі свого боку, розгляд справ, що стосуються незаконного переміщення, має бути особливо обережним, оскільки такі справи можуть зачіпати права на свободу пересування. Це потребує від органів правопорядку ретельного вивчення всіх обставин справи, зокрема наявності чи відсутності факту небезпеки для національної безпеки, а також необхідності наявності спеціального дозволу для переміщення [11].

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

3.1. Прогалини законодавчого регулювання

Прогалини в законодавчому регулюванні адміністративних правопорушень під час воєнного стану є однією з ключових проблем, які виникають в умовах війни. Необхідність швидких і гнучких правових механізмів для реагування на нові загрози та ситуації, що виникають в умовах воєнного часу, часто призводить до правової невизначеності та юридичних прогалин. Ці прогалини можуть створювати труднощі як для органів правопорядку, так і для громадян, які стають об'єктами адміністративного впливу. Існуючі правові норми іноді не встигають адекватно відобразити зміни, що відбуваються в країні в умовах конфлікту, а це може призводити до недосконалості правозастосовчої практики [12].

1. Недосконалість правового регулювання адміністративних правопорушень у воєнний час. У період воєнного стану виникає низка нових правових ситуацій, які вимагають швидкого і чіткого правового регулювання. Однак українське законодавство, зокрема Кодекс України про адміністративні правопорушення (КУпАП), не завжди містить чітких норм, що стосуються правопорушень, які можуть виникати виключно в умовах війни або надзвичайного стану [1]. Наприклад, порушення комендантської години, незаконне переміщення осіб чи товарів, порушення правил мобілізації або завдання шкоди цивільній інфраструктурі — всі ці ситуації, хоч і можуть бути частково врегульовані чинним законодавством, на практиці стикаються з численними труднощами в правовій кваліфікації. Прогалиною є також те, що в КУпАП недостатньо чітко прописано, як саме визначати склади адміністративних правопорушень, пов'язаних із специфічними умовами війни. Відсутність чітких норм, що прямо регулюють поведінку громадян у ситуаціях, пов'язаних із бойовими діями, мобілізацією або воєнними обмеженнями,

ускладнює роботу правоохоронців і судів у процесі кваліфікації правопорушень [7].

2. Порушення прав громадян через відсутність норм про пом'якшувальні обставини. Іншою проблемою є відсутність у законодавстві достатньо чітких положень, що враховують специфічні обставини, за яких громадяни можуть порушувати адміністративні норми в умовах воєнного стану. Наприклад, в умовах війни люди часто стають жертвами стресу, паніки або навіть фізичних обмежень через бойові дії або обстріли. Відсутність у законодавстві чітких положень щодо можливих пом'якшувальних обставин у разі порушення таких норм (як-от порушення комендантської години через обстріли чи військові дії) призводить до того, що органи правопорядку можуть застосовувати санкції без урахування реальних обставин, що вплинули на поведінку громадянина. Також варто зазначити, що КУпАП не завжди дає можливості для зваженого і справедливого підходу до осіб, які порушують норми через об'єктивні труднощі, зокрема у зонах бойових дій. Військовий стан часто впливає на можливість ефективного виконання законних вимог, а тому варто розглянути включення в законодавство додаткових положень, які б дозволяли враховувати такі обставини при прийнятті рішень.

3. Невизначеність щодо застосування адміністративних санкцій у разі порушення надзвичайних обмежень. У період воєнного часу держава запроваджує значні обмеження прав і свобод громадян для забезпечення національної безпеки. Водночас часто не вистачає чіткої нормативно-правової бази для розмежування порушень, які можна класифікувати як адміністративні правопорушення, і тих, що є кримінальними. Наприклад, порушення комендантської години може бути адміністративним правопорушенням, але якщо особа вчиняє таке порушення в умовах бойових дій, чи може це розглядатися як акт саботажу або допомоги ворогові? Відсутність чітких критеріїв для розмежування таких порушень є серйозною прогалиною у законодавчому регулюванні. Також виникають проблеми з кваліфікацією адміністративних правопорушень, пов'язаних з мобілізацією. Наприклад, на

практиці відбуваються випадки ухилення від мобілізації, коли людина з певних причин не з'являється до військкомату, що може бути як порушенням законодавства, так і необхідним заходом для забезпечення власної безпеки в умовах обстрілів або загрози життя. Відсутність чітких норм щодо таких ситуацій призводить до того, що органи правопорядку і суди не завжди можуть адекватно оцінити поведінку громадян, створюючи можливості для неправомірного застосування санкцій [4, с.372-374].

3.2. Роль правоохоронних органів у забезпеченні правопорядку під час війни

Правоохоронні органи відіграють ключову роль у забезпеченні правопорядку під час війни, адже саме вони є основними структурами, які забезпечують виконання законодавства, підтримують порядок та безпеку громадян, а також контролюють дотримання правових норм, навіть у надзвичайних умовах. В умовах війни функціонування правоохоронних органів набуває особливого значення, оскільки в цей час країна стикається з численними викликами, які вимагають негайного реагування і специфічного правозастосування. Зокрема, важливим є їхня діяльність у сфері попередження та розслідування правопорушень, виконання наказів державних органів, а також організація підтримки громадської безпеки в умовах воєнного стану [9, с. 113].

1. Забезпечення громадської безпеки та правопорядку. У воєнний час правоохоронні органи зобов'язані забезпечувати громадську безпеку та правопорядок, особливо у зонах, де можливі масові порушення, стихійні заворушення або порушення комендантської години. У цих умовах правоохоронці повинні мати чіткі інструкції щодо дій у ситуаціях, коли звичайні методи боротьби з правопорушеннями не можуть бути застосовані через особливості воєнного стану. Вони мають здійснювати патрулювання, контроль за пересуванням осіб, а також попереджати можливі правопорушення, пов'язані з емоційним перенавантаженням або панікою серед населення. Правоохоронні

органи повинні також виконувати обов'язки щодо виконання обмежень на переміщення осіб та вантажів, забезпечення охорони стратегічних об'єктів, а також контролю за дотриманням прав громадян у межах, дозволених законодавством. Спеціальні підрозділи, зокрема поліція та військові сили, повинні спільно виконувати завдання з безпеки громадян, які перебувають у зонах бойових дій або на тимчасово окупованих територіях.

2. Запобігання правопорушенням та оперативне реагування на порушення. Забезпечення правопорядку під час війни також вимагає активної профілактики правопорушень. В умовах війни правоохоронці повинні не тільки карати за порушення закону, але й здійснювати заходи щодо попередження таких порушень [24]. Наприклад, проводити роз'яснювальну роботу серед населення, аби вони розуміли важливість дотримання правил комендантської години, обмеження на пересування, а також правил мобілізації чи розподілу ресурсів у період війни. Оперативне реагування на правопорушення має особливу важливість у умовах, коли порушення законодавства можуть не лише ставити під загрозу безпеку окремих громадян, але й мати серйозні наслідки для державної безпеки в цілому. Адміністративні правопорушення, як-то порушення режиму комендантської години, переміщення через блокпости без необхідних дозволів чи ухилення від мобілізації, вимагають негайного втручання правоохоронців, щоб запобігти серйознішим наслідкам [13, с. 42].

3. Забезпечення дотримання прав і свобод громадян. В умовах воєнного стану дуже важливою є роль правоохоронних органів у забезпеченні балансу між захистом національної безпеки та дотриманням прав і свобод громадян. Однією з найбільших проблем під час війни є ризик порушення прав людини через надмірне або несанкціоноване застосування сили, незаконне затримання або порушення прав на свободу пересування. Правоохоронці повинні діяти у межах законодавства та відповідно до стандартів прав людини, забезпечуючи захист від зловживань з боку держави. Одним з основних завдань є створення механізмів контролю за дотриманням прав громадян під час проведення військових операцій, застосування спеціальних заходів щодо безпеки, таких як мобілізація

або переміщення осіб через контрольні пункти. Це також передбачає наявність ефективних механізмів захисту від неправомірних дій з боку правоохоронців.

4. Розслідування адміністративних та кримінальних правопорушень. Завдання правоохоронних органів у воєнний час також полягає у швидкому та ефективному розслідуванні правопорушень, зокрема пов'язаних із військовими злочинами, порушенням мобілізаційних правил, або актами саботажу, шпигунства чи диверсії. У таких умовах особливу увагу слід приділяти правильній кваліфікації та розслідуванню правопорушень, що можуть впливати на національну безпеку. Зокрема, правоохоронні органи повинні бути здатними забезпечити належне розслідування таких порушень, як: порушення правил перебування на окупованих територіях, незаконне переміщення через блокпости, порушення військового обліку, ухилення від мобілізації. Залучення спеціалізованих підрозділів, які мають досвід роботи в умовах надзвичайних ситуацій, є важливим для ефективного розслідування таких правопорушень.

Окремої уваги заслуговує проблема інформування населення про адміністративні обов'язки та права. Під час воєнного стану громадяни стикаються з великим потоком інформації, значна частина якої має неперевірений або панічний характер. У таких умовах держава має забезпечити чітку й доступну комунікацію про зміни в законодавстві, особливо для вразливих категорій населення. Для цього варто залучати не лише офіційні канали, а й громадські організації, місцеву владу, волонтерські ініціативи.

У підсумку можна зазначити, що удосконалення адміністративного провадження під час воєнного стану вимагає комплексного підходу — як на рівні законодавства, так і на рівні правозастосовної практики. Основними завданнями мають стати: правова визначеність складів правопорушень; процесуальна гарантія права на захист навіть у спрощеному порядку; ефективна система інформування громадян; перегляд справ після завершення воєнного стану. Ці заходи не лише підвищать ефективність адміністративного правосуддя, але й сприятимуть збереженню довіри до держави в умовах війни та забезпеченню стабільності правового порядку.

3.3. Напрями вдосконалення правового механізму та судової практики

В умовах воєнного стану, коли країна стикається з надзвичайними обставинами, що значно змінюють суспільні відносини, важливо забезпечити ефективність правового механізму та судової практики. Зміни в законодавстві, адаптація правозастосовчої практики до нових умов та вдосконалення роботи судових органів є критичними для забезпечення справедливості, дотримання прав і свобод громадян, а також для ефективного реагування на правопорушення, що виникають у період війни. В цьому контексті важливо визначити основні напрями вдосконалення правового механізму та судової практики в умовах воєнного стану [10, с.86].

1. Удосконалення законодавчого регулювання адміністративних правопорушень у воєнний час. Одним із головних напрямів вдосконалення є перегляд існуючого законодавства з метою усунення прогалин, що виникають через специфічні умови воєнного стану. Кодекс України про адміністративні правопорушення (КУпАП) та інші нормативно-правові акти потребують оновлення, зокрема в частині визначення адміністративних правопорушень, які можуть мати місце лише в умовах війни або надзвичайного стану.

Одним із важливих аспектів є уточнення складів адміністративних правопорушень, пов'язаних з порушеннями правил військової мобілізації, переміщенням через блокпости, порушенням режиму комендантської години, а також порушеннями, які можуть бути пов'язані з бойовими діями, такими як перешкоджання нормальній діяльності державних органів або незаконне перешкоджання пересуванню військових підрозділів. Необхідно визначити чіткі критерії для таких порушень, що дозволить уникнути правової невизначеності та зловживань у процесі їх кваліфікації [1].

Крім того, важливою є потреба у створенні спеціалізованих норм, що регулюють правопорушення, пов'язані із мобілізацією або з виконанням інших надзвичайних обов'язків, що впливають з воєнного стану. Це дозволить органам

правопорядку та судовим органам працювати на основі чітких і узгоджених правил.

2. Покращення роботи судових органів під час війни. У судовій практиці під час війни особливе значення має оперативність і справедливість судових рішень. Оскільки воєнний стан впливає на функціонування всіх органів державної влади, суди повинні мати можливість працювати у скороченому або альтернативному форматі для забезпечення оперативного розгляду справ. Важливим напрямом є вдосконалення судових процедур, забезпечення їх доступності та швидкості, зокрема через використання сучасних технологій, що дозволяють проводити судові засідання за допомогою відеоконференцій або дистанційно. Необхідно запровадити гнучкі механізми для розгляду справ, що стосуються правопорушень у воєнний час, адже традиційні процедури можуть бути надто повільними в умовах війни. Це включає створення спеціальних судових палат або комісій, які б швидко реагували на порушення, пов'язані з воєнним станом, і ухвалювали справедливі рішення [10, с. 90-91]. Одним з напрямів вдосконалення є розширення практики застосування альтернативних способів вирішення спорів, таких як медіація або арбітраж. Це дозволить зменшити навантаження на суди і забезпечити швидше врегулювання конфліктів, що виникають через порушення в умовах війни.

3. Забезпечення дотримання прав і свобод людини під час адміністративного процесу. В умовах воєнного стану однією з основних задач є забезпечення прав і свобод громадян, зокрема в процесі адміністративного провадження. Адміністративні правопорушення, пов'язані з порушенням обмежень, запроваджених воєнним станом, можуть призвести до надмірного або неправильного застосування санкцій. Важливим аспектом є гарантування, що навіть в умовах надзвичайного стану права громадян не будуть порушені, а розгляд справ буде здійснюватися справедливо та вчасно. Зокрема, важливо визначити чіткі правові механізми для захисту прав осіб, які стали об'єктами адміністративних правопорушень в умовах війни. Це включає право на

оскарження адміністративних рішень, доступ до правової допомоги, а також можливість отримання компенсації за неправомірні дії органів правопорядку.

4. Створення механізмів контролю за діяльністю правоохоронних органів. В умовах воєнного часу роль правоохоронних органів зростає, однак існує ризик зловживань та порушень прав громадян з боку самих правоохоронців. Тому важливим є створення дієвих механізмів контролю за діяльністю правоохоронців у процесі здійснення адміністративного нагляду. Це включає забезпечення прозорості та підзвітності дій правоохоронних органів, зокрема через створення незалежних органів моніторингу, які б стежили за дотриманням прав громадян і які б мали право на проведення перевірок у випадках можливих порушень [12,с.51]. Також варто вдосконалити правозастосовчу практику шляхом впровадження більш чітких норм, які регулюють взаємодію між різними правоохоронними органами та судовою владою під час розслідування правопорушень, пов'язаних з воєнним станом.

5. Навчання та підвищення кваліфікації суддів і правоохоронців. Забезпечення ефективного правозастосування в умовах війни потребує постійного підвищення кваліфікації та навчання суддів, прокурорів, адвокатів та інших учасників правозастосовчого процесу. Оскільки під час війни змінюються багато аспектів законодавства, важливо, щоб всі учасники судового процесу мали необхідні знання для правильної кваліфікації справ і застосування законодавчих норм [11].

Вдосконалення правового механізму та судової практики в умовах воєнного стану є важливим кроком для забезпечення справедливості, правопорядку та захисту прав громадян. Для цього необхідно удосконалювати законодавчі норми, оптимізувати роботу судових органів, створювати механізми захисту прав людини і забезпечувати контроль за діяльністю правоохоронних органів. Тільки таким чином можна забезпечити ефективну правову основу для вирішення правопорушень в умовах війни.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження були визначені основні аспекти розгляду справ про адміністративні правопорушення в умовах воєнного часу та запропоновані можливі напрями вдосконалення правового механізму та судової практики, що регулюють цей процес. Під час дослідження було з'ясовано, що адміністративні правопорушення в умовах війни мають специфічний характер, а існуючі правові норми не завжди відповідають актуальним викликам. Водночас було виявлено ряд прогалин у законодавстві, що потребують невідкладного вирішення для забезпечення ефективного правозастосування. Було проведено детальний аналіз Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) в контексті його застосування в умовах воєнного стану. Це дозволило виявити прогалини та нестыковки між загальними нормами КУпАП і реаліями воєнного часу. Типи правопорушень в умовах воєнного стану: визначено найбільш поширені типи адміністративних правопорушень, що виникають у період війни, зокрема порушення комендантської години, незаконне переміщення осіб і вантажів, порушення мобілізаційних обов'язків, а також порушення режиму пересування та блокування територій. Проблеми правозастосування та судової практики: досліджено правові механізми, що забезпечують розгляд адміністративних справ, а також виявлено проблеми у їх реалізації, зокрема в умовах зміни процедур та можливих зловживань з боку органів правопорядку. Напрями вдосконалення правового механізму: на основі виявлених недоліків запропоновано шляхи вдосконалення законодавства, в тому числі уточнення складів адміністративних правопорушень, створення нових норм для регулювання правопорушень, що можуть мати місце тільки під час війни.

Умови воєнного стану суттєво впливають на правозастосовну практику, зокрема на порядок розгляду справ про адміністративні правопорушення. Війна вимагає оперативності, мобільності та адаптивності від органів, що здійснюють адміністративне провадження. Водночас ключовими залишаються дотримання

основних принципів правосуддя: законності, об'єктивності, неупередженості та забезпечення прав осіб, притягнутих до відповідальності.

В умовах воєнного часу посилюється контроль за дотриманням правил комендантської години, обмежень на переміщення, зберігання зброї, використання інформації тощо. Зростає роль правоохоронних органів та військових адміністрацій у фіксації та розгляді адміністративних правопорушень. Особливу увагу приділяється забезпеченню публічної безпеки та правопорядку, що часто вимагає спеціальних (спрощених або прискорених) процедур, визначених законодавством. Однак навіть в умовах війни державні інститути мають забезпечити баланс між безпековими заходами і захистом прав людини. Це є важливим критерієм правової держави, особливо під час надзвичайних обставин [2].

Для ефективного вирішення проблем правопорушень в умовах воєнного часу необхідно внести зміни до КУпАП, зокрема уточнити склади адміністративних правопорушень, пов'язаних з мобілізацією, переміщенням через блокпости, порушеннями режиму комендантської години, а також створити нові спеціальні норми для ситуацій, що можуть виникнути тільки в умовах війни. Покращення роботи судових органів: важливим є впровадження ефективних механізмів для швидкого та справедливого розгляду справ, зокрема через використання новітніх технологій для дистанційних засідань та вдосконалення судових процедур для зменшення навантаження на суди. Посилення контролю за діяльністю правоохоронних органів: для запобігання зловживанням і порушенням прав громадян під час виконання обов'язків у воєнний час важливо створити дієві органи моніторингу та контролю за діяльністю правоохоронців, а також гарантувати прозорість і підзвітність їхніх дій. Навчання та підвищення кваліфікації правоохоронців і суддів: для забезпечення ефективного правозастосування в умовах війни важливо проводити систематичне навчання і підвищення кваліфікації суддів, правоохоронців і адвокатів, щоб вони мали необхідні знання для правильного застосування норм, специфічних для воєнного часу.

Перспективи подальших наукових досліджень

1. Дослідження міжнародного досвіду: важливим напрямом для подальших наукових досліджень є вивчення міжнародного досвіду розгляду адміністративних правопорушень у період воєнного стану та адаптація кращих практик до українського законодавства.
2. Правове регулювання мобілізаційних процесів: вивчення правових аспектів організації мобілізації та управління людськими ресурсами в умовах війни, а також вирішення проблем, пов'язаних з ухиленням від мобілізації, є ще одним важливим напрямом для подальших досліджень.
3. Аналіз судової практики: подальші дослідження можуть бути спрямовані на вивчення судової практики щодо адміністративних правопорушень у воєнний час, зокрема на дослідження конкретних справ для виявлення тенденцій та можливих прогалин у судовому контролі.
4. Розвиток механізмів правового захисту в умовах війни: потребує окремого дослідження питання захисту прав і свобод людини в умовах воєнного стану, створення ефективних правових механізмів для захисту осіб, які стали жертвами адміністративних правопорушень в умовах війни.

У підсумку, вдосконалення правового механізму розгляду адміністративних справ в умовах воєнного часу є надзвичайно важливим для забезпечення правопорядку та прав і свобод громадян. Це потребує як законодавчих змін, так і системної роботи правоохоронних органів, судових органів та інших державних інститутів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: із змінами та

2. Указ Президента України Про введення воєнного стану в Україні

Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII.

4. Адміністративне право та адміністративний процес в умовах воєнного

стану в Україні: навчальний посібник: у 2-х томах. Том 1. Загальне
адміністративне право. Особливе адміністративне право. В. Галунько, П.
Діхтієвський, О. Гулак та ін. ; за заг. ред. В. Галунька, В. Фелика., 2024 р.. 622 с.

Андрущенко О. В. Адміністративна відповідальність за правопорушення у
сфері мобілізації в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний
журнал*. 2023. № 5. С. 73–77. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2023/4_2023.pdf

Забезпечення прав людини в умовах воєнного стану в Україні: *матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції (15 грудня 2022 року)*: ел. збірник
ред. кол.: О. Васильченко; О. Лотюк; П. Діхтієвський; В. Пашинський; А. Матат.
Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2022. 203 с.

Шевченко О.О. Роль правоохоронних органів у забезпеченні правопорядку в
умовах воєнного стану. *Наукові праці Національного університету внутрішніх*

Пилипенко С.І. Судова практика у справах про адміністративні правопорушення
в умовах воєнного стану. *Вісник Академії правових наук України*. 2022. № 4. С.
85–91.

Процесуальні аспекти притягнення до адміністративної відповідальності в
умовах війни. М.І. Хавронюка. 2023 р. 312 с.

Лялюк О.Ю., Точій А.О. Особливості правового регулювання системнофункціональної організації місцевої влади в умовах воєнного стану. *Н*

аДанілов Д.О. Адміністративне право України в умовах трансформації воєнного стану. *Юридична наука*. 2023. № 1(37). – С. 41–45.

к 14. Бортник В.А., Лісовський П.М., Лісовська Ю.П. Адміністративне право України: воєнний режим, відповідальність, територіальна цілісність. Київ: Кондор, 2024. 314 с.

і 15. Дрок І.С. Адміністративна відповідальність за порушення встановлених обмежень під час дії режиму воєнного стану. *Українська т*

е 16. Приходько В. Адміністративна відповідальність за порушення правил дорожнього руху в умовах воєнного стану. *Юридичний вісник*. 2022. № 3. С. 106–*н*

і 17. Дрок І.С. Адміністративна відповідальність за порушення встановлених обмежень під час дії режиму воєнного стану. *Українська йоліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2024. № 6(2). С. 87–91.

с 18. Голобутовський Р. З., Логвиненко Б. О. Адміністративне право під час дії особливих правових режимів: навчальний посібник (у визначеннях, таблицях і схемах). Дніпровський державний університет внутрішніх справ, 2024. 176 с.

а 19. Новікова М. Адміністративне право та адміністративний процес в умовах воєнного стану в Україні. Том 1: Загальне адміністративне право. Особливе адміністративне право. Херсонський державний аграрно-економічний університет, 2024.

Жовальова О. В., Пишна А. Г. Відповідальність за порушення комендантської години в умовах правового режиму воєнного стану. *Право і суспільство*. 2022. №3. С. 179–185.

Деребро М.В. Особливості адміністративно-правового регулювання використання та розвитку інформаційних технологій в умовах воєнного стану. *Київський часопис права*. 2024. № 3. С. 177–183.

22. Шевчук Т.А. До питання про необхідність внесення змін до кримінального законодавства України в умовах дії правового режиму воєнного с

т 23. Коваль А.А., Самойленко М.С. Зміни до Кримінального кодексу в умовах воєнного стану: дискусійні питання. *Київський часопис права*. 2022. № 4. п. 138. URL:<https://doi.org/10.32782/klj/2022.4.21>

у 24. Строк І.А. Проблематика діяльності органів досудового розслідування в умовах воєнного стану. *Злочинність і протидія їй в умовах війни та у повоєнній*

й

е

р

а

н

е

к

р

и

в

і

н

о

л

о

ж

о

и

в

а

й

п

а

с

т